

ID: 451

The Impact of Socio-Demographic Characteristics of Consumers on Food Preferences: The Case of Türkiye

Osman İnanç Güney¹

¹Adana Meslek Yüksekokulu, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye

Abstract

This study examines the relationship between consumers' socio-demographic characteristics and the key factors influencing food purchasing decisions in Turkey. The research is based on the Food Choice Questionnaire (FCQ), which identifies nine major factors affecting food preferences: health, mood, convenience, sensory appeal, natural content, price, weight control, familiarity, and ethical concerns regarding the origin and packaging of food. The study employs a face-to-face survey methodology, conducted in seven major cities across Turkey, with a total of 1,016 participants. Using an ordered probit model, the analysis reveals significant relationships between socio-demographic variables (gender, marital status, age, education, income, and household size) and food choice factors. Key findings indicate that women are more concerned with health, natural content, and ethical considerations than men, while older consumers and individuals with higher incomes prioritize health and organic food choices. Additionally, consumers with higher income levels are more likely to focus on weight control, whereas those with lower incomes tend to prioritize affordability and accessibility. The findings contribute to a deeper understanding of how socio-demographic characteristics shape food choices, providing insights for policymakers, food industry professionals, and public health initiatives. The results emphasize the importance of targeted marketing strategies and public health interventions to promote healthier and more sustainable dietary habits across different consumer groups.

Key Words: Food Choice, Socio-Demographic Factors, Consumer Behavior, Ordered Probit Model, Turkey

Tüketicilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Gıda Tercihleri Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği

Özet

Bu çalışma, tüketicilerin sosyo-demografik özellikleri ile gıda satın alma kararlarını etkileyen temel faktörler arasındaki ilişkiyi Türkiye örneğinde incelemektedir. Araştırma, gıda tercihlerini belirleyen dokuz ana faktörü (sağlık, ruh hali, hazırlama kolaylığı, duyuşal çekicilik, doğal içerik, fiyat, kilo kontrolü, aşinalık ve gıdanın kökeni ile ambalajına yönelik etik kaygılar) temel alan Gıda Seçim Anketi (Food Choice Questionnaire - FCQ) çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışma, Türkiye'nin yedi büyük kentinde gerçekleştirilen yüz yüze anketler aracılığıyla 1.016 tüketiciden elde edilen veriler üzerine kurulmuştur. Sıralı probit modeli kullanılarak yapılan analizler, sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim, gelir ve hanehalkı büyüklüğü) ile gıda seçim faktörleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre, kadınlar sağlık, doğal içerik ve etik kaygılar konusunda erkeklere kıyasla daha duyarlıdır. Yaş ilerledikçe ve gelir seviyesi arttıkça sağlıklı ve organik gıdalara yönelik tercihler artmaktadır. Ayrıca, gelir seviyesi yükseldikçe kilo kontrolüne verilen önem artarken, düşük gelirli bireylerin daha çok ekonomik ve erişilebilir gıdaları tercih ettiği belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, tüketicilerin gıda tercihlerini şekillendiren sosyo-demografik özelliklerin belirlenmesinin, kamu sağlığı politikaları, pazarlama stratejileri ve sürdürülebilir beslenme uygulamaları açısından kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, farklı tüketici gruplarına yönelik sağlık politikalarının geliştirilmesi ve pazarlama stratejilerinin çeşitlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gıda Tercihi, Sosyo-Demografik Faktörler, Tüketici Davranışları, Sıralı Probit Modeli, Türkiye

Giriş

Tüketiciler günde yaklaşık 200 gıdayla ilgili seçim yaparak hem kendi beslenme alışkanlıklarını şekillendirir hem de gıda sisteminin işleyişi ve sürdürülebilirliği üzerinde doğrudan etkili olurlar (Scheibehenne ve ark., 2007; Asp, 1999). Gıda seçimi çok yönlü, durumsal, dinamik ve oldukça karmaşık bir süreçtir ve bir kişinin satın alma anında veya tüketim sırasında aldığı bilinçli ya da bilinçsiz bir dizi kararlar olarak tanımlanabilir. Tüketicinin tutumlarının bir arada etkileşen çeşitli faktörler tarafından yönlendirildiği ve bu faktörlerin her bireyin tüketim modelini belirleyen seçimlere yol açtığı bilinmektedir (Eertmans ve ark., 2005; Cabral ve ark., 2017; Kaya, 2016; Chen ve Antonelli, 2020).

Tüketicilerin gıda seçimlerini etkileyen unsurların tespiti, yalnızca etkili gıda ve sağlık politikalarının geliştirilmesi açısından değil, aynı zamanda yiyecek ve içecek sektöründeki işletmelerin pazarlama stratejilerini başarılı ve verimli bir şekilde uygulayabilmesi açısından da büyük önem taşımakta olup, bu durum tüketicilerin bir gıda ürününün piyasa başarısını belirlemedeki kritik rolünü de ortaya koymaktadır (Girgin ve Karakaş, 2017). Yapılan bir araştırma perakende sektörüne sunulan yeni gıda ürünlerinin %83'ünün başarısız olduğunu ortaya koymuştur. Bunun maliyeti ise 5–10 milyon Amerikan Doları düzeyindedir (Kaya, 2016; Asp, 1999). Bireysel yiyecek seçimlerini anlamak, mevcut gıda sistemini dönüştürmek ve sağlıklı bir toplum ile gezegenin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bireysel gıda seçimleri gıda tüketimlerinin desenlerinin değişmesine, çevre ve sağlık konularında tüketicilerin daha duyarlı hale gelmesine, biyolojik temellere, fiziksel ihtiyaçlara, yaşam tarzına ve teknolojinin gelişimine bağlı olarak zaman içinde büyük bir değişime konu olmuştur. Ayrıca, bireylerin yaşam ve çalışma şartlarındaki değişiklikler, COVID-19 pandemisi gibi son yıllarda deneyimlediğimiz küresel halk sağlığı sorunları ve sağlıksız beslenmenin yol açtığı obezite, diyabet ve kalp hastalıkları gibi problemler, gıda tüketimi alışkanlıklarının hızla değişimine etkili diğer faktörlerdir. Bu gelişmeler, tüketicilerin beslenme tercihleri arasında benzerlikler ve farklılıklar oluşmasını neden olmuştur (Tsakiridou ve ark., 2009; Chen ve Antonelli, 2020; Öztürk ve Tekeli, 2021).

İnsanın gıda tercihi bir dizi karmaşık faktörden etkilenen bir süreçtir. Gıda ürünlerinin değerlendirilmesi ve satın alma kararları, tat, koku, besin içeriği veya dokusu gibi Gıdaya ilişkin unsurların yanı sıra fiziksel ortamı hem de bireysel tercihler, tutumlar, motivasyonlar gibi gıda dışı unsurların etkisi altında şekillenebilir (Eertmans ve ark., 2005; Scheibehenne ve ark., 2007). Gıda dışı etkenler ise bireylerin kişisel özelliklerine bağlı olarak değişir. Bu kişisel faktörler, bireylerin hoşlanmadıkları şeyler, tercihleri, demografik özellikleri, gıda odaklı psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçları gibi özelliklerini kapsar (Girgin ve Karakaş, 2017).

Farklı araştırma alanlarında (örneğin, beslenme, psikoloji, sosyal bilimler, pazarlama vb.) yapılan çalışmalar, gıda seçimlerini etkileyen faktörler konusunda farklı bakış açılarıyla kanıt sunsa da, bu faktörleri üç temel kategori altında sınıflandırabiliriz. İlk olarak, gıda ile ilgili özellikler kapsamında içsel (örneğin, renk ve aroma) ve dışsal (örneğin, bilgi ve ambalaj) unsurlar öne çıkmaktadır. İkinci olarak, bireysel farklar biyolojik (örneğin, açlık, iştah ve tat), fiziksel (örneğin, erişim, yemek pişirme becerileri ve zaman), psikolojik (örneğin, ruh hali ve stres), bilişsel (örneğin, tutumlar, tercihler, inançlar ve bilgi) ve sosyal (örneğin, aile ve arkadaşlar) faktörler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Son olarak, toplumla ilgili özellikler arasında kültür, ekonomik değişkenler (örneğin, fiyat ve gelir) ve politika gibi unsurlar yer almaktadır (Chen ve Antonelli, 2020).

Bireylerin yiyeceklerle yönelik tutumlarını ölçmek için kullanılan araçlardan en yaygın olanı Steptoe ve ark., 1995 tarafından geliştirilen ve yiyecek seçimiyle ilgili çok boyutlu motivasyon ölçümünün geliştirilmesini sağlayan Gıda Seçim Anketi (Food Choice Questionnaire-FCQ)'dir. Yiyecek Seçimi Anketi (FCQ), 18 ila 87 yaş aralığındaki 358 yetişkinden oluşan bir örneklemde alınan yanıtların ile geliştirilmiştir. Buna göre tüketicilerin gıda tercihlerini belirleyen dokuz faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktörler sağlık, ruh hali, hazırlama kolaylığı, duyuşsal çekicilik (tat, koku), doğal içerik, fiyat, kilo kontrolü, aşinalık ve yiyeceğin kökeni ve ambalajı ile ilgili etik kaygılardır. Gıda Tercihi Anketi (FCQ), gıda tercihi araştırma alanında en yaygın kullanılan ve uyarlanan yöntem olmuştur (Phan ve Chambers, 2016) Baskın gıda seçimi motivasyonları olarak da tanımlayabileceğimiz bu faktörler ülkeler ve hatta ülke içerisindeki topluluklar arasında farklı etkiler yaratabilmektedir (Gama ve ark., 2018).

Ampirik kanıtlar, sosyo-demografik faktörlerin dünya genelinde gıda tüketim desenlerini belirlemede önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Bu nedenle yaş, istihdam durumu, etnik köken, cinsiyet ve eğitim seviyesi davranışsal çalışmalarda tüketicilerin tutumlarını ve beslenme bilgilerini anlama düzeylerini analiz etmek için yaygın olarak kullanılan faktörlerdir. (Kontinen ve ark., 2021; Krige ve ark., 2012; Ali ve ark., 2021; Ali ve ark., 2010; Ogundijo ve ark., 2022).

Bireylerin gıda tüketim tercihleri, gelir, eğitim, yaş, cinsiyet ve yaşanılan coğrafi bölge gibi sosyo-demografik faktörlerden etkilenmektedir. Gelir seviyesi yükseldikçe organik ve sağlıklı gıdalara yönelim artarken, düşük gelir grubundaki bireyler daha çok ekonomik ve erişilebilir gıdaları tercih etmektedir (Güney ve Sangün, 2019). Eğitim düzeyi yükseldikçe sağlıklı beslenme bilinci artmakta, bu da tüketicilerin besin değeri yüksek ve sürdürülebilir gıdalara yönelmesine neden olmaktadır (Kırcı Çevik ve Kıran, 2022). Yaş ve cinsiyet de gıda tercihlerini şekillendiren önemli değişkenlerdir. Genç tüketiciler daha fazla hızlı ve işlenmiş gıdalara yönelirken, yaş ilerledikçe geleneksel ve sağlıklı beslenlere eğilim artmaktadır (Duru ve Seçer, 2019). Kadınlar genellikle daha sağlıklı ve dengeli beslenme eğilimindeyken, erkekler protein ağırlıklı gıdalara yönelmektedir (Cömert ve Durmaz, 2006).

Gıda tercihi, üretim sistemleri üzerinde doğrudan etkisi olan karmaşık bir süreçtir. Bu yüzden, tüketicilerin gıda seçimlerini belirleyen faktörlerin tespit edilmesi, hem yeni ürünlerin geliştirilmesi hem de pazarlama stratejilerinin etkili bir şekilde yönetilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır (Girgin ve Karakaş, 2017). Bu çalışmada Yiyecek Seçimi Anketine (FCQ) göre belirlenmiş olan tüketicilerin gıda tercihlerini belirleyen dokuz faktörün sosyo-demografik özelliklerdeki farklılıklardan nasıl etkilendikleri analiz edilmiştir. Bu bağlamda, araştırma sonuçları insanların gıda tercihlerini nasıl şekillendirdiğini anlamak, sağlıklı beslenme alışkanlıklarının teşvik edilmesinden, dağıtım ve pazarlama süreçlerindeki zorlukların giderilmesine kadar, küresel gıda sektöründe yaşanan sosyal ve ekonomik problemlerin çözümüne önemli katkılar sağlamaktadır.

Materyal ve Yöntem

Materyal

Araştırma kapsamında, tüketicilerin sosyo-demografik özelliklerinin gıda satın alım tercihlerini nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır. Anket, Türkiye'nin yedi bölgesinin (İstanbul, Ankara, İzmir, Trabzon, Adana, Van ve Gaziantep) en büyük şehirlerinde Nisan-Temmuz 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Her bir şehir için örneklem büyüklüğü toplam ülke nüfus içindeki oranına göre belirlenmiştir. Anket, ticari bir araştırma şirketi (Ayna Araştırma) tarafından 1.016 tüketiciye uygulanmıştır. Örneklem büyüklüğü, sonsuz bir popülasyon ve %95 güven düzeyi ($p = 0,05$) kullanılarak belirlenmiştir.

Ankete katılan bireylerin sosyo-demografik özellikleri Tablo 1 de gösterilmektedir. Sosyo-demografik özellikler aynı zamanda çalışmada bağımlı değişkenler olarak kullanılarak tüketicilerin gıda tercih davranışlarını açıklamada kullanılacaktır.

Tablo 1. Örneklem katılan tüketicilerin sosyo-demografik özellikleri

	<i>f</i>	<i>%</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Cinsiyet</i>			<i>Gelir (₺)</i>		
Erkek	457	45	Sabit gelir yok	258	25,4
Kadın	559	55	<5500	177	17,4
<i>Yaş</i>			5501–7500	248	24,4
15–24	247	24,3	7501–9000	153	15,1
25–34	334	32,9	9001–11500	95	9,4
35–44	213	21	>11501	85	8,4
45–54	139	13,7	<i>Eğitim</i>		
55–65	68	6,7	Okuma yazma yok	15	1,5
≥65	15	1,5	İlk-ortaokul	232	22,8
<i>Hane kişi sayısı</i>			Lise	263	25,9
1	87	8,6	Univerite	449	44,2
2	141	13,9	Lisan üstü	57	5,6
3	271	26,7	<i>Medeni durum</i>		
4 ve üzeri	252	24,8	Bekâr	501	49,3
			Evli	515	50,7

Gıda Seçim Anketi Faktörleri	Açıklama
Sağlık	Sağlığa faydalı ve besleyici yiyecekleri tercih etmek.
Ruh Hali	Kendini iyi hissettiren, stresi azaltan yiyecekleri seçmek.
Hazırlama Kolaylığı	Hızlı ve pratik şekilde hazırlanabilen yiyecekleri tercih etmek.
Duyusal Çekicilik	Lezzet, koku ve görünüş gibi duysal faktörlere dayalı yiyecek seçimi.
Doğal İçerik	Doğal, katkı maddesi içermeyen, en az işlenmiş gıdaları tercih etmek.
Fiyat	Yiyecek satın alırken fiyatı göz önünde bulundurmak.
Kilo Kontrolü	Kilo almaktan kaçınmak için düşük kalorili gıdaları tercih etmek.
Aşinalık	Daha önce tüketilmiş ve bilinen yiyecekleri seçmek.
Yiyeceğin Kökeni ve Ambalajı	Çevresel ve etik kaygılarla sürdürülebilir üretim yapılan yiyecekleri tercih etmek.

Anket kapsamında Gıda Seçimi Anketine tespit edilmiş olan 9. faktör (sağlık, ruh hali, hazırlama kolaylığı, duyuşal çekicilik, doğal içerik, fiyat, kilo kontrolü, aşinalık ve yiyeceğin kökeni ve ambalajı) sırasıyla bağımlı değişkenler olarak kabul edilmiştir. Diğer taraftan sosyo-demografik değişkenler ise (cinsiyet, medeni, durum, yaş, eğitim, gelir, hane kişi sayısı) ise analizin bağımsız değişkenleridir. Tüm sorular, yanıtları sıralı bir şekilde ölçmek için bir Likert ölçeği kullanılarak tasarlanmıştır.

Yöntem

Tüketicilerin gıda tercihlerini belirleyen 9 temel faktör ile sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişki sıralı bir probit modeli kullanılarak belirlenmiştir. Sıralı Probit modeli, doğal bir sıralamaya sahip olan kategorik bağımlı değişkenlerin modellenmesi için kullanılan bir regresyon modelidir. Bu model, özellikle ekonometrik ve sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Greene, 2018). Modelin seçimi, anket sorularının (hem bağımlı hem de bağımsız değişkenler) bir Likert ölçeği kullanılarak düşükten yükseğe doğru sıralanmasına dayanmaktadır. Lojistik dağılımdan türetilen olasılık oranları yerine probit analizi olay olasılıklarını kümülatif standart normal dağılım puanlarına dönüştürmektedir (Harrell, 2015).

Sıralı probit modeli aşağıdaki gibi tanımlanabilir;

$$y_i^* = x_i' \beta + \varepsilon_i \quad (1)$$

Burada , tüketicileri ifade etmektedir , bağımsız açıklayıcı değişkenler vektörüdür, ilinmeyen eğim parametreleri vektörünü temsil eder ve standart lojistik dağılıma sahip gözlemlenemeyen bireysel hata terimidir. Kısaca, sıralı probit modelinde, bağımlı değişken (yani bireylerin tüketim sıklığı), gözlemlenemeyen gizli değişken tarafından belirli eşik aralıkları içinde aldığı değerlere göre sınıflandırılır.

$$= 0 \text{ eğer } y^* \leq 0 \quad (2)$$

$$= 1 \text{ eğer } 0 < y^* \leq \mu_1$$

$$= 2 \text{ eğer } \mu_1 < y^* \leq \mu_2$$

.

.

.

$$= J \text{ eğer } \mu_{J-1} \leq y^*,$$

Burada μ değeri ile birlikte tahmin edilmesi gereken bilinmeyen parametrelerdir (Greene, 2012).

Ampirik analiz için, veri analizi kapsamında tanımlayıcı istatistikler SPSS 21 programı kullanılarak hesaplanmış, sıralı probit regresyon modeli ise STATA programı ile analiz edilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada tüketicilerin sosyo-demografik özelliklerinin Gıda Seçim Anketince belirlenmiş olan 9 faktör ile ilişkileri analiz edilmiştir. Sıralı Probit Modeli kullanılarak yapılan analizler sonucunda sosyo-demografik özellikler ile gıda satın almayı etkileyen kilo kontrolü, hazırlama kolaylığı, aşinalık, sağlık, etik kaygılar ve doğal içerik faktörleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu ilişkilerin anlamlılık düzeyleri ve yönleri tablolar (Tablo 1...Tablo 5) yardımıyla gösterilmektedir.

Tablo 1. Sağlık faktörü ile sosyo-demografik özellikler arasında ilişkiler

	Katsayı	Std. Hata	P > z	[95% Güven Aralığı]	
Değişkenler					
Cinsiyet	-.31057	.07415	0.000***	-.45591	-.16524
Medeni durum	.06044	.09062	0.505	-.11717	.23807
Yaş	.09824	.03685	0.008***	.02601	.17047
Eğitim	.05485	.04244	0.196	-.02834	.13805
Gelir	.10840	.02515	0.000***	.05910	.15770
Hane kişi sayısı	.04365	.02921	0.135	-.01360	.10090

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.010\%$; LR χ^2 (27) = 208.37; Prob > χ^2 = 0.0000

Tablo 1, gıda seçimini etkileyen faktörlerden sağlık faktörü ile sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bulgular cinsiyet, yaş ve gelir değişkenleri ile sağlık faktörü arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kadınlar, yüksek gelir grubundakiler ve yaşça büyük bireylerin sağlıklı beslenmeye daha fazla önem verdikleri gözlemlenmiştir.

Benzer sonuçlara başka akademik çalışmalarda da ulaşılmıştır. Steptoe ve ark., (1995) tarafından yürütülen çalışmada, kadınların sağlık faktörüne erkeklerden daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir. Araştırma kadınların tuz ve yağ tüketimini kısıtlama eğilimlerinin daha yüksek olduğunu ve lif alımına daha fazla özen gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Girgin'in (2017) de çalışması da kadınların gıda tercihlerinde sağlık faktörünü

erkeklerden daha çok göz önünde bulundurdıklarını göstermektedir. Beardsworth ve ark., (2002) cinsiyet farklılıklarını ele aldıkları çalışmalarında elde edilen bulgular kadınların sağlık endişelerini dikkate alarak gıda tüketimlerini aktif olarak düzenlemeye daha yatkın olduklarını ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, tüketicilerin yaşı arttıkça sağlık faktörüne verdikleri önem de artmaktadır. Bireylerin yaşlanması, sağlık konusunda daha bilinçli ve dikkatli olmalarına yol açmakta, bu da beslenme alışkanlıklarını daha sağlıklı gıdalara yönlendirebilmektedir. Konttinen ve ark., (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, yaşlı bireylerin (65–94 yaş), en genç yaş grubundaki bireylere (18–29 yaş) kıyasla gıdaların sağlık yönüne daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Ricciuto ve ark., (2006) göre de yaşlı bireylerde sağlık endişeleri gençlere kıyasla gıda seçimlerini daha fazla etkilemektedir.

Son olarak elde edilen sonuçlardan (Tablo1) gelir seviyesinin artmasıyla sağlıklı gıda tercih etme eğiliminin de yükseldiği gözlemlenmektedir. Buna göre yüksek gelir gruplarındaki bireyler sağlık faktörüne diğer gelir gruplarına göre daha fazla önem vermekte ve daha sağlıklı gıdalara yönelmektedirler. Ricciuto ve ark., (2006)'nın çalışmaları düşük gelir seviyesinin genel olarak sağlık açısından önerilen gıdaların (örneğin sebze, meyve ve süt ürünleri) satın alınmasını kısıtlayan önemli bir faktör olduğunu ve bu durumun özellikle dezavantajlı gruplara yönelik hedeflenmiş müdahalelerin gerekliliğini ortaya koyduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Drewnowski ve Specter (2004) da sağlıksız beslenme alışkanlıklarının en çok yoksulluk oranı yüksek ve eğitim seviyesi düşük nüfus gruplarında görüldüğünü belirtmiştir. Darmon ve Drewnowski (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırma ise düşük gelirli bireylerin genellikle daha düşük diyet kalitesine sahip olduklarını ve bunun sağlık üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Giskes ve ark., (2010) da düşük sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerin daha sağlıksız diyet alışkanlıklarına sahip olma eğiliminde olduklarını tespit etmişlerdir.

Tablo 2. Kolaylık faktörü ile sosyo-demografik özellikler arasında ilişkiler

	Katsayı	Std. Hata	P > z	[95% Güven Aralığı]	
Değişkenler					
Cinsiyet	-.219302	.06976	0.002***	-.35603	-.08256
Medeni durum	-.184129	.08450	0.029**	-.34975	-.01850
Yaş	.04549	.03386	0.179	-.02088	.11188
Eğitim	.04169	.03986	0.296	-.03643	.119820
Gelir	.06935	.02367	0.003***	.02294	.11575
Hane kişi sayısı	.01545	.02761	0.576	-.03867	.06957

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.010\%$; LR χ^2 (27) = 208.37; Prob > χ^2 = 0.0000

Gıda tercih anketi (FCQ) kapsamında bireylerin gıda seçimlerini etkileyen faktörlerden bir diğeri olan kolaylık faktörü ile cinsiyet, medeni durum ve gelir değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2). Bulgular kadınların ve bekar bireylerin hızlı ve pratik şekilde hazırlanabilen gıdalara daha önem verdiklerini ve bu özelliklere sahip gıdalara yönelik talep olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Girgin ve Kaya (2017) araştırması da kolaylık faktörünün kadınlar ve bekar bireyler tarafından önemli görüldüğünü ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Marsola ve ark., (2020) Brezilya'da yiyecek seçimi motivasyonlarını değerlendirdikleri araştırmalarında aynı sonuca ulaşmış ve kadınların, erkeklere kıyasla kolaylığı daha önemli bir faktör olarak değerlendirdiğini belirlemişlerdir.

Öte yandan, gelir düzeyi arttıkça bireylerin yiyecek seçiminde kolaylık faktörüne verdikleri önemin arttığı gözlemlenmiştir. Buna karşın, bazı araştırmalar gelir düzeyi arttıkça bireylerin gıda tercihlerinde hazırlama kolaylığı faktörüne daha fazla önem verdiklerini öne sürmektedir Szakály ve ark., (2018) tarafından yürütülen "Gıda Seçimi Anketinin Uyarlanması: Macaristan Örneği" başlıklı araştırmada daha yüksek gelir seviyesine sahip bireylerin yiyecek seçimlerinde kolaylığı daha az önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3. Etik kaygı faktörü ile sosyo-demografik özellikler arasında ilişkiler

	Katsayı	Std. Hata	P > z	[95% Güven Aralığı]	
Değişkenler					
Cinsiyet	-.37970	.08813	0.000***	-.55244	-.20696
Medeni durum	.05829	.10728	0.587	-.15197	.26855
Yaş	.02743	.04336	0.527	-.05754	.11242
Eğitim	.06146	.04928	0.212	-.03513	.15805
Gelir	.15007	.03041	0.000	.09045	.20969
Hane kişi sayısı	.05065	.03412	0.138	-.01622	.11754

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.010\%$; LR χ^2 (27) = 208.37; Prob > χ^2 = 0.0000

Tablo 3'te sunulan analiz sonuçlarına göre gıda tercihlerinde etik kaygılara önem veren bireylerin çoğunlukla kadınlar ve yüksek gelir grubuna mensup kişiler olduğu görülmektedir. Bu gruptaki bireyler çevresel sürdürülebilirlik, hayvan hakları ve etik üretim süreçlerine daha fazla duyarlılık göstermektedirler. Steptoe ve ark., (1995) tarafından yapılan bir araştırmada da etik kaygı derecelendirmesinin kadınlarda erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Beardsworth ve ark., (2002) yürüttüğü çalışmalar da gıda tercihinde ahlaki boyutların kadınlar tarafından erkeklere kıyasla daha fazla dikkate alındığı belirtilmiştir. Buna göre, kadınlar gıda seçimlerini hayvan refahı ve ekolojik faktörleri göz önünde bulundurarak yapma eğilimindedirler. Benzer şekilde, Pohjanheimo ve Sandell (2009) tarafından yogurt tüketiminde tercih motivasyonları üzerine yapılan bir araştırmada da kadınların yogurt tercihlerinde etik kaygı faktörünü erkeklerden daha yüksek değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4. Aşinalık faktörü ile sosyo-demografik özellikler arasında ilişkiler

	Katsayı	Std. Hata	P > z	[95% Güven Aralığı]	
Değişkenler					
Cinsiyet	-.11323	.07128	0.112	-.25294	.02648
Medeni durum	-.12454	.08691	0.152	-.29489	.04579
Yaş	.11424	.03513	0.001***	.04539	.18310
Eğitim	-.04668	.04089	0.254	-.12682	.03346
Gelir	.11946	.02438	0.000***	.07168	.16725
Hane kişi sayısı	.03003	.02835	0.290	-.02554	.08561

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.010\%$; LR χ^2 (27) = 208.37; Prob > χ^2 = 0.0000

Aşinalık bireyin yiyecek seçimlerinde alıştığı beslenme düzenine bağlı kalma eğilimini ve yeni tatlar denemeye yönelik istekliliğini ifade etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre gıda tercihlerinde etkili olan önemli faktörlerden biri olan aşinalık yaş ve gelir düzeyi ile anlamlı bir ilişki içerisindedir (Tablo 4). Araştırma bulgularına göre bireylerin yaşı arttıkça daha tanıdık ve bilindik gıda ürünlerine yönelme eğilimindedirler. Ayrıca aşinalık faktörü ile gelir düzeyi arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Tüketicilerin gelir düzeyi arttıkça, bilinen markalara yönelme olasılıkları da yükselmektedir.

Steptoe ve ark., (1995) tarafından yapılan bir çalışmada da yaşlı bireylerin gıda seçimlerinde daha az maceracı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak aynı çalışmada düşük gelirli bireylerin aşinalık faktörüne daha fazla önem verdiği belirlenmiştir. Mevcut araştırmanın bulgularının aksine bazı çalışmalar tüketicilerin gelir düzeyi arttıkça yalnızca tanıdık yiyeceklere bağlı kalma eğilimlerinin azaldığını ve gıda seçimlerinde daha fazla risk alabildiklerini göstermektedir. Kontinen ve ark., (2021) yürüttüğü araştırmada en yüksek gelir grubundaki katılımcıların en düşük gelir grubuna kıyasla aşinalık faktörüne daha az önem verdiği belirlenmiştir. Marsola ve ark., (2020) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise gelir, yaş ve cinsiyet gibi faktörlerin aşinalık dahil olmak üzere yiyecek seçimi motivasyonlarını önemli ölçüde etkilediği ortaya konmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarına göre de yüksek gelir düzeyi aşinalık faktörüyle negatif bir ilişki göstermekte ve daha düşük aşinalık puanları ile ilişkilendirilmektedir.

Tablo 5. Doğal içerik faktörü ile sosyo-demografik özellikler arasında ilişkiler

	Katsayı	Std. Hata	P > z	[95% Güven Aralığı]	
Değişkenler					
Cinsiyet	-.157519	.0762785	0.039**	-.307022	-.008015
Medeni durum	.1340564	.1340564	0.149	-.048154	.316267
Yaş	.316267	.316267	0.001***	.051506	.201666
Eğitim	-.003788	.044322	0.932	-.090657	.083081
Gelir	.1048216	.0261618	0.000***	.0535455	.156097
Hane kişi sayısı	.100988	.030105	0.001***	.041983	.159994

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.010\%$; LR χ^2 (27) = 208.37; Prob > χ^2 = 0.0000

Tablo 5'te sunulan analiz sonuçlarına göre doğal, katkı maddesi içermeyen ve organik gıdaların tercih edilmesi ile cinsiyet, yaş, gelir düzeyi ve hanehalkı kişi sayısı arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Tablo 5 deki sonuçlar kadınların organik ve doğal içerikli gıdalara erkeklere kıyasla daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Ayrıca, yaş ve gelir düzeyinin artmasıyla birlikte bireylerin doğal içerikli gıdalara yönelik tercihlerinin de arttığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, kalabalık ailelerin doğal içerikli gıda tüketme eğilimlerinin daha yüksek olduğu da analiz sonucunda ortaya çıkmıştır.

Girgin ve Kaya (2017) tarafından yürütülen bir çalışmada da benzer bulgular elde edilmiş olup, kadınların gıda tercihleri açısından doğal içerik faktörüne erkeklere oranla daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir. Aynı

çalışmada tüketicilerin yaşı düzeyi arttıkça doğal içerikli gıdalara daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Kontinen ve ark., (2021) tarafından yapılan araştırma ise genç katılımcıların doğal içerik motivasyonuna daha az önem verdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, burada da kadınların doğal içerik faktörüne verdiği önemin erkeklere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Vorage ve ark., (2020) tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde kadınların besinlerin doğal içeriğine erkeklerden daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, bireylerin gıda seçimlerinde doğal içerik faktörüne verdikleri önemin demografik özellikler doğrultusunda oldukça farklılaştığını göstermektedir.

Tablo 6. Kilo kontrolü faktörü ile sosyo-demografik özellikler arasında ilişkiler

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	P > z	[95% Güven Aralığı]	
Cinsiyet	-.311485	.0845711	0.000***	-.477242	-.145729
Medeni durum	-.045851	.103098	0.657	-.247920	.1562179
Yaş	.0532415	.0418455	0.203	-.0287742	.1352572
Eğitim	.0807682	.0477512	0.091*	-.0128225	.1743589
Gelir	.109847	.0287622	0.000***	.053473	.1662204
Hane kişi sayısı	.032534	.033263	0.328	-.032660	.097729

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.010\%$; LR χ^2 (27) = 208.37; Prob > χ^2 = 0.0000

Araştırma sonuçları kilo almaktan kaçınmak amacıyla düşük kalorili gıdaların tercih edilmesi ile cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyi arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir (Tablo 6). Bulgular kadınların kilo kontrolüne erkeklere kıyasla daha fazla önem verdiğini ve gelir seviyesinin artmasıyla birlikte kilo kontrolüne verilen önemin de yükseldiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca kilo kontrolüne önem verilmesiyle eğitim seviyesi arasında da pozitif anlamlı bir ilişki söz konusudur.

Steptoe ve ark., (1995) tarafından gerçekleştirilen çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmış olup, Gıda Seçim Anketi'nin (FCQ) kilo kontrolü ölçeğindeki puanların kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Girgin ve Kaya (2017) tarafından yapılan araştırmada da kilo kontrolünün kadınlar açısından erkeklere kıyasla daha önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Beardsworth ve ark., (2002) ise kadınların kilo kaybını hedefleyen diyet değişiklikleri yapmaya erkeklere göre daha yatkın olduğunu belirtmektedir.

Szakály ve ark., (2018) Macaristan'da gerçekleştirdiği FCQ uyarlama çalışması da bu bulguları desteklemekte olup kadınların yiyecek seçimlerinde kilo kontrolü faktörünü erkeklere kıyasla daha fazla dikkate aldığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Koç ve Yazıcıoğlu (2024) tarafından yapılan araştırmada, kadınların kilo kontrolünü sağlamak amacıyla sebze ve meyve gibi düşük kalorili besinleri erkeklere oranla daha fazla tercih ettiği tespit edilmiştir.

Köseoğulları ve Tunca (2024) araştırmalarında bireylerin eğitim seviyelerinin yükselmesiyle Vücut Kitle İndeksi (VKİ) değerlerinin ortalama olarak düştüğü bulgusuna erişmişlerdir. Bu durum eğitim seviyesinin yükselmesinin kilo kontrolü üzerinde olumlu bir etkiye sahip sonucunu ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Earnest ve Church (2020) daha düşük eğitim düzeyine sahip bireylerin obezite prevalansının daha yüksek olduğu yani eğitim seviyesi arttıkça obezite riskinin azaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Çın ve ark (2022) de obezite hastalarında sağlık okuryazarlığı ile sağlıklı beslenme tutumu ilişkisinin değerlendirilmesi isimli araştırmalarında eğitim seviyesi arttıkça sağlık okur yazarlığının ve dolayısıyla kilo kontrolüne yönelik olumlu tutumların arttığını belirtmiştir.

Gelir seviyesi ile kilo kontrolü arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren bilimsel çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Tedik, (2017) tarafından yapılan bir çalışmada, refah seviyesinin artması, beslenme şeklinin değişmesi, hazır gıda tüketiminin artması ve fiziksel aktivitenin azalması gibi faktörlerin obezite oranlarını artırdığı belirtilmiştir. Bentley ve ark (2018) araştırmalarına göre ABD'de 1990 yılında gelir ve obezite arasında bir ilişki bulunmazken, 2015 yılına gelindiğinde gelir ve obezite oranları arasında güçlü bir ters korelasyon geliştiğini göstermektedir ve gelir seviyesi arttıkça obezite olasılığı azalmaktadır. Selck, (2017) ise birçok çalışmanın gelir ve obezite arasında negatif bir ilişki bildirdiğini ve daha zengin bir kişinin obez olma olasılığının daha düşük olduğunu belirtmiştir.

Kaynaklar

- Ali, J., Kapoor, S., & Moorthy, J.. (2010). Buying behaviour of consumers for food products in an emerging economy. British, Food Journal, 112(2), 109-124. <https://doi.org/10.1108/00070701011018806>
- Ali, T., Alam, A., & Ali, J.. (2021). Factors affecting consumers' purchase behaviour for health and wellness food products in an emerging market. Global, Business Review, 22(1), 151-168. <https://doi.org/10.1177/0972150918795368>

- Asp EH. (1999). Factors affecting food decisions made by individual consumers. *Food, Policy*, 24: 287–294. [https://doi.org/10.1016/S0306-9192\(99\)00026-4](https://doi.org/10.1016/S0306-9192(99)00026-4)
- Beardsworth A., Bryman A., Keil T., Goode J., Haslam C., Lancashire E.. (2002). Women, men and food: The significance of gender for nutritional attitudes and choices. *British, Food Journal*, 104: 470–491. <https://doi.org/10.1108/00070700210418767>
- Bentley, R.. A., Ormerod, P., & Ruck, D.. J.. (2018). Recent origin and evolution of obesity-income correlation across the United, States. *Palgrave, Communications*, 4, 146. <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0201-x>
- Cabral D., de Almeida MDV, Cunha LM. (2017). Food, Choice Questionnaire in an African country—Application and validation in Cape, Verde. *Food, Quality and Preference*, 62: 90-95. [https://doi.org/10.1016/j.foodqual.\(2017\).06.009](https://doi.org/10.1016/j.foodqual.(2017).06.009)
- Chen PJ, Antonelli M.. (2020). Conceptual models of food choice: A. review. *Appetite*, 149: 104636. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2020.104636>
- Çın, A., Akkan, T., Dağdeviren, M., Şengezer, T., & Altay, M.. (2022). Obezite hastalarında sağlık okuryazarlığı ile sağlıklı beslenme tutumu ilişkisinin değerlendirilmesi. *Türk Aile, Hekimliği Dergisi*, 26(4), 154-163. <https://doi.org/10.54308/tahd.2022.42104>
- Cömert, Y., & Durmaz, Y.. (2006). Tüketicinin tatmini ile satın alma davranışlarını etkileyen faktörlere bütünlük yaklaşım ve Adıyaman ilinde bir alan çalışması. *Journal of Yasar, University*, 1(4), 351-375. <https://doi.org/10.19168/jyasar.31680>
- Darmon, N., & Drewnowski, A.. (2008). Does social class predict diet quality? *American, Journal of Clinical, Nutrition*, 87, 1107–(1117). <https://doi.org/10.1093/ajcn/87.5.1107>
- Drewnowski A., Specter SE. (2004). Poverty and obesity: The role of energy density and energy costs. *American, Journal of Clinical, Nutrition*, 79: 6-16. <https://doi.org/10.1093/ajcn/79.1.6>
- Duru, S., Seçer, A.. (2019). Geleneksel Gıda Ürünlerini Satın Alma, Davranışları ve Tutumları: Mersin İli Örneği, *Atatürk Üniv. Ziraat, Fak. Derg.*, 50 (1): 1-10. <https://doi.org/10.17097/ataunizfd.407116>
- Eertmans A., Victoir A., Notelaers G., Vansant G., Van den Bergh O.. (2005). Food-related personality traits, food choice motives and food intake: Mediator and moderator relationships. *Food, Quality and Preference*, 16: 714–726. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2005.04.007>
- Earnest, C.. P., & Church, T.. S.. (2020). A. retrospective analysis of employee education level on weight loss following participation in an online corporately sponsored, weight loss program. *Journal of Occupational and Environmental, Medicine*, 62(10). <https://doi.org/10.1097/JOM.0000000000001990>
- Gama, A.. P., Adhikari, K., Hoisington, DA. (2018). Factors influencing food choices of Malawian consumers: A. food choice questionnaire approach. *Journal of Sensory, Studies*, 33(5), e12442. <https://doi.org/10.1111/joss.12442>
- Girgin GK, Karakaş G.. (2017). Consumer food choices: Determining socio-demographic factors affecting health, ethics and price in Turkey. *Journal of Consumer, Studies*, 31: 112–130.
- Giskes, K., Avendaño, M., Brug, J., & Kunst, A.. E.. (2010). A. systematic review of studies on socioeconomic inequalities in dietary intakes associated with weight gain and overweight/obesity conducted among European adults. *Obesity, Reviews*, 11, 413–429. <https://doi.org/10.1111/j.1467-789X.2009.00658.x>
- Greene WH (2018) *Econometric analysis* (8th ed.). Pearson, Education, London
- Güney, O.. İ., & Sangün, L.. (2019). Tüketicilerin sosyo-demografik özelliklerinin yumurta tercihleri üzerindeki etkisi: Türkiye üzerine bir pilot çalışma. *Journal of Advances in VetBio Science and Techniques*, 4(3), 80-89. <https://doi.org/10.31797/vetbio.609985>
- Harrell FE (2015) *Ordinal logistic regression*. In, *Regression modelling strategies*, Springer, Series in Statistics. Springer, Switzerland
- Kaya, IH. (2016). Motivation factors of consumers' food choice. *Food and Nutrition, Sciences*, 7, 149-154. [https://doi.org/10.4236/fns.\(2016\).73016​](https://doi.org/10.4236/fns.(2016).73016​)
- Kırcı Çevik, N., & Kıran, R.. E.. (2022). Bireylerin tüketim tercihlerinde etkili olan sosyo-demografik faktörlerin belirlenmesi: Türkiye örneği. *Gaziantep, University Journal of Social, Sciences*, 21(4), 1967-(1988). <https://doi.org/10.21547/jss.1111790>
- Koç, F., & Yazıcıoğlu, İ. (2024). Yemek kültüründe toplumsal cinsiyet normları. *Journal of Tourism and Gastronomy, Studies*, 12(1), 718-734. <https://doi.org/10.21325/jotags.2024.1403>
- Kontinen H., Sarlio-Lähteenkorva S., Silventoinen K., Männistö S., Haukkala A.. (2021). Socio-economic disparities in the consumption of vegetables, fruit and energy-dense foods: The role of motive priorities. *Public, Health Nutrition*, 24: 562–572. <https://doi.org/10.1017/S1368980020004324>
- Köseoğulları B., Tunca, H.. (2024). Türkiye’de cinsiyetlere göre eğitim ve gelir seviyesinin vücut kitle indeksine etkisi: kantil regresyon yöntemi. *Alanya, Akademik Bakış Dergisi*, 8(2): 357-375. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1243496>

- Krige, S. M., Mahomoodally, F. M., Subratty, A. H., & Ramasawmy, D.. (2012). Relationship between socio-demographic factors and eating practices in a multicultural society. *Food and Nutrition, Sciences*, 3, 286-295. <https://doi.org/10.4236/fns.2012.33042>
- Marsola CDM, Cunha LM, da Silva LF, de Almeida MDV. (2020). Motivations underlying food choice in older adults: A cross-cultural study. *Food, Quality and Preference*, 79: 103795. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2019.103795>
- Ogundijo, DA, Tas, AA, Onarinde, BA. (2022). Age, an important sociodemographic determinant of factors influencing consumers' food choices and purchasing habits: An, English university setting. *Frontiers in Nutrition*, 9, 858593. <https://doi.org/10.3389/fnut.2022.858593>
- Öztürk, E., Tekeli, S.. (2021). Tüketicilerin besin seçim güdülleri: Y. ve Z. kuşaklarının karşılaştırılması. *Pazarlama ve Pazarlama, Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 147-182. <https://doi.org/10.15659/ppad.14.2.256>
- Phan UTX, Chambers E. IV. (2016). Motivations for choosing various food groups based on individual foods. *Appetite*, 105: 204-211. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.05.031>
- Pohjanheimo T., Sandell M.. (2009). Explaining the use of the food choice questionnaire (FCQ) in studying food preferences and consumer behaviors. *Food, Quality and Preference*, 20: 281-293. <https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2008.12.005>
- Ricciuto, L., Tarasuk, V., & Yatchew, A.. (2006). Socio-demographic influences on food purchasing among Canadian households. *European, Journal of Clinical, Nutrition*, 60, 778-790. <https://doi.org/10.1038/sj.ejcn.1602382>
- Selck, T. J.. (2017). GDP per capita and obesity prevalence worldwide: An ambiguity of effects modification. *International, Journal of Obesity*, 41, 352. <https://doi.org/doi:10.1038/ijo.2016.215>
- Scheibehenne B., Miesler L., Todd PM. (2007). Fast and frugal food choices: Uncovering individual decision heuristics. *Appetite*, 9: 578-589. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2007.03.224>
- Stephoe A., Pollard TM, Wardle J.. (1995). Development of a measure of the motives underlying the selection of food: The food choice questionnaire. *Appetite*, 25: 267-284. <https://doi.org/10.1006/appe.1995.0061>
- Szakály Z., Szente V., Kövér G., Polereczki Z., Szigeti O.. (2018). Adaptation of the food choice questionnaire in Hungary. *British, Food Journal*, 120: 147-159. <https://doi.org/10.1108/BFJ-01-2017-0020>
- Tedik, S. E.. (2017). Fazla kilo/obezitenin önlenmesinde ve sağlıklı yaşamın desteklenmesinde hemşirenin rolü. *Türk Diyabet ve Obezite, Dergisi*, 2, 54-62. <https://doi.org/10.25048/tjdo.2017.9>
- Tsakiridou E., Mattas K., Tzimitra-Kalogianni I.. (2009). The influence of socio-demographic factors on food choices and eating habits in Greece. *International, Journal of Consumer, Studies*, 33: 243-252. [https://doi.org/10.1111/j.1470-\(6431\).2008.00740.x](https://doi.org/10.1111/j.1470-(6431).2008.00740.x)
- Vorage, L., Wiseman, N., Graca, J., & Harris, N.. (2020). The association of demographic characteristics and food choice motives with the consumption of functional foods in emerging adults. *Nutrients*, 12, (2582). <https://doi.org/10.3390/nu12092582>

